

таких модерністських моделей художнього мислення, як неоромантизм, символізм, експресіонізм, імпресіонізм та інших стильових ознак, то саме ця епоха потужно сприяла народженню багатьох цілком новаторських жанрових форм¹. Такий висновок ученого більш ніж переконливий. І це він аргументує глибоким і зусібним аналізом цілого ряду п'єс українських і зарубіжних авторів (причому, М. Метерлінка, В.-Б. Єйтса, С. Виспянського, Г. Гауптмана, Г. фон Гофманнстала, С.-І. Віткевича, Л. Риделя, А. Стріндберга та ін.).

Власне, на такому обширному драматургічному матеріалі українських і західноєвропейських драматургів івано-франківський дослідник цілком справедливо робить логічні й аргументовані висновки. Їх можна звести до кількох узагальнень. Принаймні кілька з них треба особливо виокремити.

Насамперед про те, що жанри ліричної драми в українському національному літературному й театральному процесах кінця ХІХ — початку ХХ ст. цілком естетично самодостатні і є невід'ємними від жанрової поліфонії української драматургії і сценічного мистецтва зламу позаминулих століть.

Окрім того, процес ліризації драматургічного і сценічного текстів, маючи тривкі й тяглі традиції в національній культурі, надто вияскравився саме в період модернізації літератури та мистецтва, і тут головним творчим інспіратором виступає символізм з-поміж інших наявних типів художнього мислення, або ж синтез його з експресіонізмом.

Саме символічне та експресіоністське начало по-особливому увиразнило суб'єктивізацію внутрішньої і зовнішньої структури тексту драми. Герої таких жанрових форм драми несуть у собі сповідальні моделі характерів, їх ліричну суб'єктивність, нагадуючи цим поетичну творчість. Однак саме поетичність, вступаючи у взаємозв'язки з драматичністю, посилюють наскрізну драматичну дію та розвиток конфлікту.

Проте у таких жанрових різновидах превалює власне ліричність, а не поетичність. Як тонко спо-

стеріг С. Хороб, не кожна віршована драма є ліричною, а не кожна п'єса, написана прозовою мовою, позбавлена ліричності. Тож ставити знак рівності між ліричністю і поетичністю, значить заперечувати самостійність одного та іншого понять. Надто ж у драматургії і театрі. Хоча назагал ліричність вказує на змістове наповнення твору, а поетичність на віршований виклад матеріалу п'єси.

І ще на одну сутню рису звертає увагу автор монографічного дослідження — на музичність у загальній структурі ліричної драми. Адже музичність, як і поетичність, слугують потужним засобом ліричної самовиражальності і драматурга, і героя.

І, врешті, характерною рисою ліричної драматургії та її жанрових форм є їх сценічність, що свого часу творили так звані „поетичний театр“.

Як підсумовує учений з Прикарпаття, у кожного, хто звертався до такої жанрової форми, надто ж у драматургів-символістів, спостерігається різна художня інтенсивність у використанні продуктивних символів, „різне використання їх взаємозв'язків в образотворенні та характеротворенні, їх доволі неоднакова відкритість читачеві / глядачеві, а від того й різна самовираженість як автора, так і його героїв“.

Іншими словами, міра ліричної сповідальності, що притаманна саме такому утворенню як лірична драма, стає значною мірою і виміром значущості героїв, створених українськими драматургами кінця ХІХ — початку ХХ ст.

Такі рефлексії викликає нова праця івано-франківського дослідника С. Хороба. Вона дає багатий матеріал для роздумів про мистецтво драми, про його розвиток у зв'язку з рухом життя. Це справді широке дослідження провідних тенденцій, зокрема у жанротворенні, характерних для української драматургії і театру кінця ХІХ — початку ХХ ст., цікава розмова про українську ліричну драму означеного періоду її розвитку.

Наталія ВІВЧАРИК

Репліка на рецензію Романа Дуди на збірник „Leopolis Scientifica“

У журналі Польського математичного товариства „Wiadomości Matematyczne“ з'явилася рецензія¹ на два томи наукового збірника „Leopolis Scientifica“, який побачив світ 2020 р. у Львові. Перший том присвячений опису наукових осередків Львова від часу заснування університету до Другої світової війни, а другий — точним наукам (математиці, фізиці та астрономії) в місті вказаного періоду. Це видання — результат праці багатьох відомих львівських науковців. Воно вийшло за моїм упорядкуванням і науковою редакцією. Тішуся, що нам разом вдалося спільно втілити цей проект.

Автором рецензії у польському часописі є Роман Дуда, авторитетний польський математик, історик науки, професор, ректор Вроцлавського університету (1995—1999). Окрім академічної, Р. Дуда займався також опозиційною політичною діяльністю, зокре-

ма, підтримкою осіб, репресованих владою Польської народної республіки. Брав участь у діяльності „Солідарності“². Сенатор польського парламенту (1989—1991), заступник міністра освіти (1991—1993), автор кількох книг, зокрема, „Lwowska szkoła matematyczna“ (2007, 2014), „Matematycy XIX i XX wieku związani z Polską“ (2012), „Historia matematyki w Polsce na tle dziejów nauki i kultury“ (2019).

***

Рецензія Романа Дуди — цінний погляд на нашу книгу з польського боку.

Пригадую влучне і зважене слово Романа Дуди в дискусії після однієї з моїх доповідей у Польщі про українську науку у Львові, де я розповідав і про таємний Український університет, який діяв у Львові від 1919 до 1925 р. у підпільних умовах у час, коли місто було у складі Польської держави. Тож

¹ Duda R. [Рец. на:] Leopolis Scientifica. Nauka u L'vovi do seredini XX stolittia. Častina I, Naukovi oseredki, Artos, Lwiv 2020, 336 str. // Wiadomości Matematyczne.— Warszawa, 2023.— T. 57.— S. 167—172; його ж. [Рец. на:] Leopolis Scientifica. Nauka u L'vovi do seredini XX stolittia. Častina II, Točni nauki, Artos, Lwiv 2020, 410 str. // Там само.— S. 172—176.

² Drabicka-Klint B. Roman Duda // Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976—1989.— Warszawa, 2010.— T. 1.— S. 99—100.

тоді Р. Дуда сказав, що так, були тяжкі часи непорозуміння, але тепер ми маємо спільно дивитися в майбутнє. Після цих слів у мене промайнуло два почуття. Першим почуттям була легка розгубленість через ці слова, бо я усвідомив, що доповідаю на конференції в Кракові, яку організували польські колеги, зрештою, і мою участь у конференції оплатили вони, а я розповідаю учасникам, з яких більшість є представниками польських установ, про утиски української науки у Львові польською владою у міжвоєнне двадцятиріччя. Але ж я доповідав на науковій конференції, через майже сто років після тих подій, отож „за замовчуванням“ був певен, що це й повинно сприйматись як історичні події у вже не актуальній світовій конфігурації, як давно минулі факти, про які варто знати історикам науки. Відтак наступним почуттям була вдячність до більш досвідченого колеги за його слова, за ту думку, яку, напевно, і я мав би озвучити у своєму виступі.

Також і рецензія, про яку тут мова, назагал позитивна. І я знову вдячний Р. Дуді, який підкреслює важливі для польсько-українського порозуміння моменти. А особливо за те, що він виразно побачив і озвучив те, для чого цей збірник з'явився: „Nie jest to polemika z polską stroną, raczej dopełnienie obrazu, o elementy, o których wiedzieliśmy mało”³. Варто відзначити, що рецензент прочитав українськомовне двотомне видання, а не його скорочену англomовну версію.

Подібно, як мені тоді, на конференції у Кракові тепер оприявнюються деякі моменти. Зокрема ті, які очевидні нам, але не такі для тих, хто дивиться на наші зусилля зовні. Такий стан справ яскраво вийшов на яв з початком російської агресії, коли світ зі здивуванням довідується, що, виявляється, є українська нація, й у неї є своя складна історія. Прикро, що це ніби спалах у темряві, за відсутності державної політики опертя на національні сили й їх підтримки та просування українських інтересів у світі, з яких поширення інформації про нас і нашу історію ключове.

Отож тепер, як упорядник, бачу деякі теми, які не були представлені у збірнику „Львів науковий”, хоч, напевно, мали б. Українство і українська наука не почала створюватися у Львові лише в XIX ст., а, як і польська у Львові, значно раніше. Зокрема, у книзі немає окремої розвідки про Ставропігійське братство, про його плани створення університету у Львові на базі українських сил. Успішними, як відомо, були єзуїти, яким і вдалося заснувати вищу школу в місті. Studium Ruthenum, хоч і згадується у статтях збірника, але побіжно. Варто було детальніше висвітлити це.

Назагал слушною є думка рецензента, що книга з назвою „Львів науковий”, окрім наявного там опису наукових установ, мала б також описати й діяльність наукових товариств, зокрема Товариства природознавців ім. Коперника, Львівського відділення Польського математичного товариства чи Польського товариства приятелів астрономії (віцепрезидентом останнього деякий час був і голова Математично-природописно-лікарської секції НТШ Володимир Левицький)⁴. Однак я, як упорядник, оминув їх сві-

домо, аби чітко продемонструвати, що у Львові *de facto* було три центри науки: університет, політехніка й українські наукові товариства. Оскільки останні тривалий час були єдиною можливістю вкладати наші зусилля в науку та вищу освіту.

Нам потрібно постійно підкреслювати, що Наукове товариство ім. Шевченка, попри назву, — це було не „наукове товариство” на кшталт традиційних наукових товариств того часу (що були об'єднаннями професійних науковців, де вони присвячувалися доволанауковим завданням), а було єдиним у Львові осередком науки для українців.

Є у книзі також і короткий розділ про українське Товариство наукових викладів ім. Петра Могили, але й воно згадано в контексті народної освіти (цікаво, чи були подібні польські товариства?). Зазначимо, що у збірнику також немає описів єврейського, вірменського шкільництва. Чи мали ці національності якісь курси „університетського рівня” чи наукові товариства у Львові? Отож працювати ще є над чим.

Один з авторів збірника переслав нам враження його колеги від англomовного варіанта видання: „[...] мені страшенно подобається багатомовність зображених джерел — справді можна говорити про практично інтернаціональну науку у Львові (бо ж і латина, і польська, і німецька, і французька, і українська — просто розкіш!)...”

Справді, на полі науки Львів підносили різні нації. І тепер з нашим збірником, де представлено здобутки науковців різних національностей, картина є більш повною. Разом з нами, а не без нас.

Процитую прикінцеві слова рецензії Р. Дуди: „Mogą się nam pewne akcenty i pominięcia nie podobać, ale pamiętajmy, że po stronie polskiej nie ma dzieła, które oddawałoby sprawiedliwość ukraińskim aspiracjom i osiągnięciom naukowym. Uważam dwa pierwsze tomy Leopolis scientifica za ważny wkład do syntezy nauki we Lwowie, a także ogólniej — do wspólnego z Ukraińcami patrzenia na nasze wspólne dzieje”⁵.

Faciamus simul!

***

Наприкінці подам нотатку для історії. Книгу спершу взявся підтримати мер Львова Андрій Садовий як одну з візитівок міста. Вже після видання книги я мав розмову з кількома представниками мерії, де знову переконував про важливість фокусування на науці як одному з кінцевих факторів просування Львова. Початково обіцяно повноколірне видання, переклади польською та англійською мовами... Лише після цих запевнень почалися розмови з авторами... Обіцянка виявилася цяцянкю. Але на той час, коли це стало зрозуміло, більшість матеріалів уже були на руках. Врешті, добре, що вдалося вийти на засновників „SoftServe”, компанії, яка працює в інформаційних технологіях, і переконати їх профінансувати те видання, яке ми маємо. Готувався і третій том (хімія, біологія, біофізика, медицина)... Але маємо лише ці два томи.

Олег ПЕТРУК

³ Duda R. [Рец. на:] Leopolis Scientifica. Nauka u L'vovi do seredini XX stolittia... — S. 168.

⁴ Державний архів Львівської області, ф. 1, оп. 54, спр. 1878, арк. 2.

⁵ Duda R. [Рец. на:] Leopolis Scientifica. Nauka u L'vovi do seredini XX stolittia... — S. 176.